TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 7, Sayı: 24, Mart 2020, s. 141-152

Büşra Merve BOYACI

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisans Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı,
Yüksek Lisans Öğrencisi, busraboyaci@stu.aydin.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Alev DURAN

İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, alevduran@aydin.edu.tr

1. DÜNYA SAVAŞINDA OSMANLI- AVUSTURYA MACARİSTAN İLİŞKİLERİNİN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

Özet

1.Dünya Savaşı'nda müttefik olan Avusturya Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilişkileri, 16. Yüzyıl'dan 20. Yüzyıla kadar uzun süreli savaşlarla sonuçlanmıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise sömürgecilik ve daha fazla toprak elde etme isteği yüzünden bu iki devlet tehlikeye girmiş ve mecburi olarak ittifak yapmak zorunda kalmıştır. Yapılan ittifak sırasında iki devlet daha da yakınlaşmış ve yine savaşın sonunda aynı kaderi paylaşmıştır. Osmanlı savaş sırasında Avusturya Macaristan'ın Kafkaslarda ve Doğu'daki kontrol bölgesi olmuştur. Savaş sırasında imparatorluk diplomasinin yanı sıra hükümdarların bir araya geldiği görülmüştür. Bu makaledeki amaç imparatorlukların savaş sırasında birbirlerini etkilediklerini göstermek ve bu etkileşimin yapıcı etkilerini ön plana çıkartmaktır.Elde edilen bulgulara göre savaşın yapıcı etkilerinin askeri alanda gelişim gösterdiği anlaşılmıştır. Habsburg ve Osmanlı hanedanının birbirlerini onurlandırdıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: 1. Dünya Savaşı, Avusturya Macaristan, Osmanlı Hanedanı, Habsburg Hanedanı.

A GENERAL EVALUATION OF THE OTTOMAN-AUSTRIA HUNGARY RELATIONS IN THE WORLD WAR

Abstract

Beginning in 1550 through the 1950, the relations of Austria-Hungary and the Ottoman Empire, which were allies in the First World War, resulted in long-term wars . By the 20th century due to colonialism and the desire to acquire more land,

these two states were endangered and forced to be allied. During the alliance, the two states got closer and shared the same fate at the end of the war. During the war, Ottoman became the control region of Austria-Hungary in the Caucasus and in the East. During the war, it was seen that the rulers negotiated as well as the imperial diplomacy. The purpose of this article is to show that both empires affected each other during the war and to highlight the positive effects of this interaction. According to the findings, it is understood that the positive effects of the war were being significantly improved in the military field. Furthermore, it has been observed that the Habsburg and the Ottoman dynasty honored each other.

Keywords: World war 1, Austria- Hungary, Ottoman Dynasty, Habsburg Dynasty.

GİRİŞ

Osmanlı, Avusturya Macaristan ilişkisi, köklü bir geçmişe sahiptir. Bu ilişkiler savaş ve barış dönemi olarak incelenebileceği gibi belirli bir tarih ile de sıralanır. Bu devletlerin ilişkilerinin değerlendirilmesi iki dönemde incelenmektedir.¹ Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sonrası Osmanlı Devleti bir imparatorluk olmuş ve Balkanlara yayılmaya başlamıştır. Fatih'in Balkanlarda asıl hedefinin Belgrad olduğu bilinmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in bu düşüncesinde Macaristan'ı fethederek Doğu Avrupa'dan iç kısımlara doğru toprak elde etmek istediği anlaşılmaktadır. Nitekim, 1456'da düzenlenen Belgrad Seferi bu amacın kanıtıdır.² Belgrad Seferine dönemin eserlerinde geniş yer verilmiş ve Sultan Mehmed'in bizzat savaşa katıldığından bölgeyi fethetmek için çok uğraştığından bahsedilmiştir.³ Ancak kuşatma sonuçsuz kalmış Macar topraklarına yakın bölgeler fethedilmiştir. Fatih'ten sonraki padişahların doğuya yöneldiği görülmektedir. Buna rağmen Balkanlardan vergi alınmıştır.

Osmanlı- Avusturya Macaristan arasındaki çekişmenin en sıklaştığı dönem 1. Süleyman (1520-1566) devridir. Özellikle 1526 Mohaç Meydan Muharebesi'nden sonra tarafların sıcak çatışmaya girdiği görülmüştür. Savaşta yenilen 2. Lajos'un Avusturya Kralı Ferdinand'ın eniştesi olmasından dolayı Avusturya, Macaristan topraklarında hak iddia etmiş, bu iddia taraflar arasında anlaşmazlık doğurmuştur⁴. Osmanlı, Ferdinand'ı bu iddiasından vazgeçirmeye çalışmıştır. Ferdinand, Osmanlı sınırına sık sık baskınlarda bulunmuştur. Padişah Macaristan'daki bu belirsizliği ortadan kaldırmak için sefer kararı almıştır. 1533 yılında sefere çıkmıştır. Bu sefere Alman Seferi adı verilmiştir. Sefer'de Osmanlı düzenli bir ordu ile karşılaşmamış dolayısıyla savaş Osmanlı'nın lehine sonuçlanmıştır. 1. Dünya Savaşı'nda müttefik olacak bu devletler 1566 yılından itibaren diplomatik ilişkiye ağırlık vermiştir. Ancak bu sessizlik 12 yıl sürecek olan savaşın zeminini hazırlamıştır.⁵ Zaman zaman iki devletin siyasi konumları gereği barış anlaşması yapmak zorunda kalması savaşın çıkmasını engellememiştir. 1592 yılına kadar Avusturya ve Macaristan bölgesinin Osmanlıya uygun davrandığı

¹ Erhan Afyoncu, Sorularla Osmanlı İmparatorluğu, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2012, s. 249.

² Kenan İnan, "Fatih Sultan Mehmed İstanbul'un Fethi ve Etkileri", Türkler Ansiklopedisi, C. 9. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 522.

³ Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi Osmanlı Tarihi 1288-1502, Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 101.

⁴ <https://www.britannica.com/biography/Louis-II-king-of-Hungary-and-Bohemia> (E. Tarihi: 26 Ocak 2020)

⁵ Afyoncu; a.g.e, s. 251.

TİDSAD

görülmektedir. Erdel anlaşmazlığı yüzünden 1596 yılında meydana gelen Haçova Meydan Savaşı kazanılmış, Kanije ve Estergon alınmıştır.⁶ Osmanlı bu savaşta eskisi gibi başarılı olamadığını Avusturya'ya göstermiştir. 3. Mehmet padişahlığı boyunca Avusturya ile uğraşmıştır. Kendisinden sonra tahta geçen 1. Ahmet döneminde Avusturya ile olan savaş durumunun bürokratik yollarla çözülmesi amaçlanmıştır. 1606'da Zitvatorok Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma Osmanlı – Avusturya ilişkilerinde yeni bir çağ açmıştır. Anlaşma ile Avusturya Kralı eskiden olduğu gibi Osmanlı Sultanına denk kabul edilmiştir.⁷ Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Avusturya'ya karşı denge politikası izlediği görülmektedir. Yeni bir sefer için iç karışıklıklardan yararlanarak Osmanlı'nın toparlanmasını sağlamıştır. Bu toparlanma neticesinde Macarların desteğini kazanmıştır. 1664 yılında Avusturya Osmanlı ile tekrar antlaşma imzalamak amacıyla masaya oturmuştur. Sonuçta imzalanan Vasvar Antlaşması ile Avusturya Osmanlı'nın Balkanlardaki üstünlüğünü kabul etmiştir.⁸ Vasvar Antlaşması, Macarlar için Osmanlı'nın kurtarıcı olarak görüldüğü bir dönemin kapılarını açmıştır. Avusturya, bölgedeki problemini çözmüş ve Protestanlara yönelik sert politika izlemiştir.⁹ Avusturya'nın Protestan Macarlara karşı tavrı, Macar Protestanlarından olan İmre Tökeli'nin Osmanlı'ya başvurması ile sonuçlanmıştır. Avusturya ile olan ilişkilerin dönüm noktası 2. Viyana Kuşatması (1683)'dir. Osmanlı'nın Budin beylerbeyi bölgede başarılı olurken Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hedefini Viyana'ya çevirmesi ile takviye Osmanlı ordusu Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı izlemiştir. 2. Mustafa (1695-1703) döneminde ise Osmanlı ilk defa Avusturya'ya toprak vermek zorunda kalmıştır. Osmanlı Macaristan'ın büyük bir kısmını Avusturya'ya bırakmıştır.¹⁰ 1718 Pasarofça Antlaşması ile Belgrad Avusturya'ya verilmiştir.

1. Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı Öncesi Münasebetleri

Osmanlı ile Avusturya'nın arasındaki kalıcı barış Pasarofça Antlaşması ile sağlanmıştır.¹¹ Pasarofça'dan sonra kalıcı bir barış ortamı sağlamak için Viyana'ya Osmanlı büyükelçisi yerleşmiştir. Avusturya ise Osmanlı Devleti'nde ekonomik yaşam alanını genişletmiştir. Pasarofça iki taraf için ortak noktayı barındıran bir anlaşmadır.¹² Ekonomik münasebetler ve bürokrasi nedeniyle taraflarda ittifak eğilimi görülmektedir. Avusturya-Macaristan Osmanlı'ya savaş döneminde destek kuvvet göndermiştir. Kırım Savaşı sırasında

⁶ Feridun Emecen, "Haçova Meydan Savaşı" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 14. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s, 546.

⁷ Sandor Papp, "Zitvatorok Antlaşması" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 44. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s, 472-474.

⁸ Özgür Kolçak, "Vasvar Antlaşması" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 42. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s, 560-561.

⁹ Ali İrfan Kaya, "Osmanlı Belgeleri Işığında Tökeli İmre'nin Osmanlı Himayesindeki Mücadelesi ve Osmanlı Devletinden Sağlanan Parasal Yardımlar", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 62, Erzurum, 2018, s, 346,347.

¹⁰ Halil İnalçık, Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Türkiye 2015, s, 277.

¹¹ <https://www.wien.gv.at/tr/tarih/1848ekadar.htm> (E. Tarihi: 1 Ocak 2020)

¹² Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 34. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007 s, 180.

Avusturya- Macaristan'ın gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katıldığı bilinmektedir.¹³ Daha çok Macarların Osmanlıya taraftar olduğu görülmektedir. Macarlar iç karışıklıkları sırasında da Osmanlı'yı güvenli bir alan olarak görmüştür. Lajos Kossuth gibi Habsburglara karşı ayaklanan siyasi liderler Osmanlı'ya sığınmıştır.¹⁴ Macarlar bu ve bunun gibi benzer olaylardan sonra 1910'da *Turan Cemiyeti*'ni kurmuştur.¹⁵ Yine Macarlar ünlü Türkologlar yetiştirmiştir. Türkologlar yaptıkları araştırmalar ile siyasi liderleri de etkilemiştir. 1914'te Avusturya Macaristan dış işleri bakanı Osmanlı lehine bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri tüm Avrupa'nın durumunu, Osmanlı ile birlikte değerlendiren bir bildiridir. Sait Halim Paşa'nın bu bildiri için dış işleri bakanı ile temasa geçmesi bürokrasinin iki taraf için de hızlandığını ve olumlu ilişkiler kurulduğunu göstermektedir.¹⁶ Türklerle oluşan bağlar kuvvet kazanmıştır.

1. Dünya savaşı öncesi Avusturya Macaristan veliaht Prens Arşidük Fransuva Ferdinand, temsilciler meclisinde Osmanlıya ithafen sempatisanlık içeren bir nutuk okumuştur.¹⁷ Avusturya Macaristan'ın Doğu Avrupa dışında bulunan bir devletin desteğine ihtiyacı olduğu da düşünülmektedir. Avusturya'nın çıkarı doğrultusunda bu destek uzun süre balkanlara hükmetmiş Osmanlı Devleti ile olursa Avusturya'nın hükmettiği topraklardaki memnuniyetsizliğin giderileceği düşünülmüştür. Özellikle Osmanlıya yakın olan Bosna-Hersek'in Avusturya'nın yönetiminden rahatsız olduğu bilinmektedir.¹⁸ Avusturya, topraklarındaki bütünlüğü sağlamak amacıyla Osmanlı'nın sempatisini kazanmaya çalışmıştır. 28 Haziran 1914 günü Fransuva Ferdinand, Sırp bir suikastçı tarafından öldürüldüğünde Osmanlı Aydınları da bu duruma kayıtsız kalamamıştır. Savaşa giriş kararı almıştır. Ahmet Emin Yalman bu konuda iki imparatorluğun ortak bir kadere doğru ilerlediğini yazmıştır. Avusturya- Macaristan imparatorluğunun gidişatı izlendiğinde bu tespitlerin doğru olduğu görülmektedir.

2.Tarafların Belirlenmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Savaşa Girişi

Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa giriş sürecindeki asıl sebep yalnız kalmak istememesi ve oluşabilecek siyasi bir boşlukta kendini toplamayı hedeflemesidir. Almanya, Avusturya – Macaristan kolu ise Osmanlı topraklarında ittifak dolayısıyla bölgede hâkim bir güç olmayı amaçlamıştır. Böylece Avusturya'yı tehdit eden Rusların “Panslavizm” politikasını engelleyebilmek için uygun bir ortam yaratılmış olacağı düşünülmüştür.¹⁹ Osmanlı'nın ilk planı İngiltere ve Fransa ile ittifak yapmaktır. Dönemin Avrupa'sında en güçlü sayılabilecek bu iki devletin yanında olmak, Osmanlı'yı kısmen dokunulmaz hale getirecektir. Fransa ve İngiltere'nin planı ise Osmanlı'yı güçsüz bırakmak ve onu tamamen parçalamaktır. Balkan Savaşlarındaki kayıplar Fransa ve İngiltere'nin lehine bir ortam yaratmıştır.

¹³ Yücel Namal, *Türk Kaynakları Işığında Türk-Macar İlişkileri (1923-1950)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s, 5-9.

¹⁴ Emre Saral, *Türkiye-Macaristan İlişkileri (1920-1945)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2016, s, 15.

¹⁵ a.g.t

¹⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Fon Kodu, HR, SYS.00171

¹⁷ Şaban Ortak, “I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı ve Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, S.56, Erzurum, 2016, s, 1309-1338.

¹⁸ Meryem Günaydın, “Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914” *Gazi Akademik Bakış*, C. 8, S. 15, 2014 s.1-38.

¹⁹ Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi, Savaş Yayınları*, Ankara, 1990, s, 73.

Osmanlı, Balkan Savaşları (8 Eki 1912 – 18 Tem 1913) ile kaybettiği toprakları geri almak istemektedir. Balkanların kaybı ise Osmanlı'nın kara Avrupa'sı ile ilişkisini kesmekle birlikte büyük toprak kaybına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'ne bağlı olup muhtariyetle yetinmeyen Bulgaristan bu topraklardan biridir.²⁰ Bulgaristan'ın ardından Balkanlardaki diğer milletler de harekete geçmiştir. 2. Meşrutiyet'ten sonraki süreçte Osmanlı'ya dış güçler müdahale etmiş yol göstermiştir. Müdahale eden devletlerden biri de Almanya'dır. Almanlar, askeri konularda üstün teknolojiye sahiptir ve 1. Dünya savaşı öncesinde Osmanlı ordusunu bu teknolojilere yönelik eğitim için düzenleme çalışmalarında bulunmuştur. Almanların Osmanlı ordusunu tanınması nedeniyle iki taraf içinde müttefik olmak pragmatik bir sonuç doğurmuştur.²¹ Böylece;

“2 Ağustos 1914'te Almanya ve Avusturya-Macaristan ile ittifak antlaşması imzalandı.”²²

Anlaşma imzalanmadan önce Avusturya- Macaristan, Osmanlı subayları hakkında ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Hazırlanan bu rapor sonrası ittifak kararı verilmiştir.²³ İttifak kararı verildiğinde Osmanlı bir süreliğine sessiz kalmıştır. Alman gemileri Çanakkale Boğazından geçmek istediğinde Enver Paşa bu geçişe izin vermiştir.²⁴ Enver Paşa'nın bu kararı Osmanlı'nın görünüşte olan tarafsızlığının da kaybolmasına neden olmuştur. Alman gemilerine Türkçe isim verilerek; Goeben (Yavuz) Breslau (midilli) diğer devletlerin tepkilerinin azaltılması amaçlanmıştır. Gemiler görünüşte satın alınmış ama Alman Amiral Souchon gemilerin yönetiminden elini çekmemiştir.²⁵ Onun yönetimindeki bu iki gemiyle Karadeniz'e doğru yola çıkmıştır. 29 Ekim 1914' te Osmanlı'ya kayıtlı olan gemiler Rus Limanı'nı bombalayınca Osmanlı savaşa dahil kabul edilmiştir. 3 Kasım'da ise zaten bu savaş ilanı için uzun süre bekleyen İngilizlerin Osmanlıya savaş açtığı görülmüştür. Osmanlı savaşa girerken yukarıda bahsedildiği gibi eski topraklarını geri almayı amaçlamıştır ancak limanları bombalaması ve iki gemiyi satın aldığını duyurması savaşa çok sert bir giriş yapmasına sebep olmuştur. Aniden tarafsızlık politikasını değiştirerek Almanların başında bulunduğu bir gemi ile hareket etmek burada üzerine düşünülmesi gereken bir tutumdur. Osmanlı'nın savaşa girmesi ile orduda Alman komutanların rol oynadığı görülmektedir. Liman Von Sanders²⁶ bu önemli komutanlardan biri olarak 5. Ordu komutanlığına atanmış ve Çanakkale Boğazı'nı savunmuştur.

²⁰ Cevdet Küçük, “Balkan Savaşı” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 5. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992 s, 23.

²¹ Pragmatizm: Yararcılık, Faydacılık

²² <http://canakkale.tubitak.gov.tr/?q=content/i-d%C3%BCnnya-sava%C5%9F%C4%B1-ba%C5%9F%C4%B1yor-ve-osmanl%C4%B1-devleti-sava%C5%9F-giriyor> (E. Tarihi: 17 Aralık 2019)

²³ Sacit Kutlu-Bilge Karbi, Birinci Dünya Savaşı'nda Müttefik Avusturya-Macaristan Tarafından Hazırlanan Osmanlı Askerî İstihbarat Dosyası”, Toplumsal Tarih, Aralık 2019, s.69.

²⁴ Sina Akşin, Kısa 20. Yüzyıl Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s, 62-63.

²⁵ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s, 104.

²⁶ Otto Liman Von Sanders (17.02.1885- 22.08.1929) 1. Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunda komutanlık görevinde bulunan Alman General

3. Osmanlı Devleti'nin Almanya Safında Yer Alması

Osmanlı ilk olarak itilaf devletlerinin bulunduğu siyasi yapılanmada yer almak istemiştir.²⁷ Osmanlının bu tutumu İngiltere, Fransa gibi devletlerin Osmanlı'yı paylaşma çabalarının önüne set çekeceği için Osmanlı'nın ittifak başvurusu reddedilmiştir. İtilaf grubu, dönemin siyasetçilerine göre güçlü olmasının yanı sıra ekonomik olarak da Osmanlı'nın kurtarıcısı olarak görülmüştür. Bilinen ittifak denemelerini şöyle sıralayabiliriz; Rusya ile İttifak Denemesi, İngiltere ile İttifak Denemesi, Bulgaristan ile İttifak Denemesi, Yunanistan ile İttifak Denemesi, Fransa ile İttifak Denemesi

Tüm bu ittifak denemelerini sıraladığımızda Osmanlı'nın yalnız kalmamak için çok çabaladığı belli görülmektedir.²⁸ Osmanlı, İtilaf devletlerinden olumsuz yanıt geldiğinde kendisine yakın bulduğu Avusturya-Macaristan, Almanya'ya yönelmiştir. Almanya, İngiltere ve Fransa'nın karşısında durabilecek aynı zamanda Rusya'ya düşman olan tek devlettir. İngiltere ve Fransa'nın da Rusya'ya bakış açıları olumsuzdur ancak onlar için birinci dereceden tehlike Almanya'dır. Osmanlı için kurulabilecek tek ittifak Almanya ile olduğu için Almanya ile anlaşma imzalanmıştır. Bu devletlerle anlaşma yapıldığında Goeben ve Breslau adlı gemilerin Osmanlı tarafından alındığı bilinmektedir. Aslında Osmanlı'nın gemileri aldığını alelacele duyurması ve özellikle bu gemileri aldığını belirtmesi bir misilleme olarak kabul edilmektedir. Bu misilleme, 1911 yılında İngiltere'ye sipariş verilen ve parası ödenen iki Osmanlı gemisi Osman ve Reşadiye'nin İngiltere tarafından Osmanlı'ya teslim edilmediğinin bir sonucudur.²⁹ Osmanlı, Almanya'nın ayağına getirmiş olduğu bu fırsatı kullanarak zaten diplomatik ilişkilerin iyi olduğu tarafı seçmiştir. Bu ittifak ile ilgili araştırma yapılırken "Osmanlı- Avusturya-Macaristan ittifakı" olarak sonuca ulaşmak zordur. Çünkü bu dönemde Avusturya – Macaristan'ın, Almanya'nın gerisinde kaldığı bilinmektedir.

4. Avusturya Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu Arasındaki Karşılıklı Çıkar İlişkileri

Avusturya Macaristan'ın Osmanlı Devleti'nin yanında yer almasının kendisine faydası Avusturya'nın cephedeki yükünü azaltmasıdır. Bu durum Osmanlı'yı ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Ayrıcalıktan kasıt; Osmanlı'daki geniş sahalara yayılan insan gücüdür. Osmanlı'nın, dini liderliği "halifelik"i kullanması Avusturya'ya göre vazgeçilmez bir unsurdur. Avusturya, Kara Avrupa'sında yalnız kaldığı için "Eski Balkan Sakini" Osmanlıya yaklaşmıştır. Avusturya yaptığı ittifak sonucu pek çok imtiyaz sahibi olmuştur. Bu imtiyazların en önemlisi Avusturya'nın boğazlardan geçerken herhangi bir sorunla karşılaşmamış olmasıdır. Böylece Avusturya askerlerine yol ve ikmal hatları daha hızlı işlemektedir.

Osmanlı Devleti'nde tamamen merkez odaklı bir politika izlenmiştir. İstanbul'un refahı ve devletin bekası için Osmanlı'nın menfaatlerine uygun davranılması sadaretin önceliğidir. 1. Dünya Savaşı'na giriş ile Müslümanları "Cihat"a çağırarak, Osmanlı'nın İslam Dünyasındaki lider konumunu tekrar batı ve doğu devletlerine hatırlatmaya yönelik bir siyasettir. Bu hayalci düşünce uzun bir süre Osmanlı'nın motivasyon kaynağı olmuştur. Cihat politikasına beklenen karşılık alınamayınca Osmanlı mevcut sınırları içerisinden dışarı çıkmamaya yönelik bir tavır

²⁷ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 102.

²⁸ Mehmet Biçici, "Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi" Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, s. 693-722.

²⁹ Naim Babüroğlu, Çanakkale 1915 Almanların Büyük Tuzağı, Asi Kitap, İstanbul, 2017, s. 18-19.

sergilemiştir. Kısacası İslam Dünyasından almayı umut ettiği destekten vazgeçmiş, hedef kitlesini küçültmüştür. Tüm bunların yanında Osmanlı- Alman ittifakı taraftarları arasında da kısa süreli gerilimler yaşandığı görülmektedir. Almanya ile yapılan ittifak sonrasında Sait Halim Paşa'dan habersiz yapılan bombalama bunun başlıca sebebidir.³⁰ 2 Ağustos 1914'ten sonra Sait Halim Paşa'nın siyaset sahasında daha durgun bir rol izlediği görülmektedir. 1917'de tüm görevlerinden ayrılmıştır. Sait Halim Paşa'dan sonra yoğun bir Alman- Avusturya Macaristan politikası izlenmiştir. Savaş için imparatorluktan yardım alınmıştır. Avusturya bu yardımları yaparken Papaz Musil ile bir taraftan olayları yakından takip etmiştir.³¹

5. İmparatorlukların Cephedeki Durumu

İmparatorluklar cephelere dağılmıştır. İkmal hatları uzamış ve savaş için daha fazla top, tüfek vb. ihtiyaç gerekmiştir. Avusturya Macaristan tüm ihtiyaçlarını kendi kendine karşılayabiliyorken Osmanlı için aynı durum söz konusu değildir. Eski tüfekler, çağın gerisinde kalmış cephaneler Osmanlı'nın savaştaki hız ve stratejisini olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak savaş sırasında Osmanlı, Avusturya Macaristan, Almanya'nın birbirleriyle yardımlaştığı hatta askerlerini eğittiği görülmektedir.

Enver Paşa'nın Kafkas Cephesi'ndeki askerleri eğitmek için Tümgeneral Poimankowski'yi görevlendirmesi buna örnektir. Yoğun kış şartlarından dolayı orduların bu cephede hızlı hareket etmesi önem kazanmıştır.³² Buna istinaden Enver Paşa'nın isteğine yönelik İstanbul'da ilgili fabrikalar kurulmuş ve kayak takımları imal edilmiştir. Osmanlı ordusunda Enver Paşa'nın emri ile yeni bir kayak bölüğü kurulmuştur. 1915 yılında 86 asker bu görev için eğitilmiştir. Dönemin basın organlarından olan Harp Mecmuasında askerlerin teçhizatına dair bilgiler mevcuttur. Sultan Reşad'ın bu askerlerin eğitiminde rol oynamadığı aksine Enver Paşa'nın etkin olduğu bilinmektedir. Askerlerin kayak eğitimi almasından sonra Enver Paşa'nın bu askerleri iletişim için kullandığı bilinmektedir.³³ Ancak bu birliklerin Sarıkamış Harekâtı³⁴ sırasında etkili olduğu düşünülmemektedir. Sarıkamış'taki yenilgi Almanlar tarafından tepki ile karşılanmış bu tepkiye benzer bir tepki de Avusturya-Macaristan'dan gelmiştir. Osmanlı ordusunda bu iki devlet baskın olmaya başlamıştır. Karadaki yardımın yanı sıra Avusturya Macaristan geliştirdiği uçakları Osmanlı topraklarında kullanmaya başlamıştır. Uçaklarına ait olan;

“İstanbul Hava Birliği Radyo Müfrezesi”³⁵ni kurdu.

Uçaklar savaş sırasında aktif görev almıştır. İstanbul'un çeşitli bölgelerinde üstler yapılmıştır. Avusturya Macaristan Generali Pomiankowski³⁶'nin buradaki teşkilat üzerinde denetlemeler

³⁰ M. Hanefti Bostan, “Said Halim Paşa” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 35. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008 s, 557-560.

³¹ Hasan Keskin, 1914-1918 Osmanlı/Avusturya- Macaristan İmparatorluğu İlişkileri, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s, 23-26.

³² İsmail Tosun Saral, “Ordumuzda Dağ ve Kızaklı Keşşaf Sınıfı Nasıl Kuruldu”, Düşünce ve Tarih Aylık Tarih Dergisi, 2018, s, 47.

³³ a.g.m

³⁴ Tuncay Ögün, “Sarıkamış Harekâtı” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, Ek- 2. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016 s, 476-479.

³⁵ İsmail Tosun Saral, “Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan Havacılığı”, Düşünce ve Tarih Aylık Tarih Dergisi, s.22. 2016.

³⁶ 1909-1918 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğunda Avusturya- Macaristan'ı temsil etmiştir.

yaptığı ve Almanlarla ortak çalıştığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu için yeni olan Havacılığın Avusturya sayesinde hızla yayılması Osmanlı üst rütbelerinde görev alan askerlerin ilgisini çekmiştir. Üst rütbeli birliklere Avusturya teknik ekibi havacılık eğitimi vermiştir.³⁷ Türkler'in uçak kullanmaya alıştığı ve Ruslara karşı uçakları savunmada kullandığı bilinmektedir.³⁸ Osmanlı topraklarında Almanya'nın Avusturya'ya müdahalesi sonucu hava birlikleri kaldırılmıştır. 1915 yılının ilerleyen dönemlerinde Avusturya Macaristan'ın askeri yardımların dışında sağlık birliklerini de Osmanlı Cephelerine gönderdiği bilinmektedir.³⁹ Hilal-i Ahmer'in maddi sıkıntı çektiği dönemde Macar Bankası bu sıkıntıyı gidermek için Hilal-i Ahmer'e finansal destek sağlamıştır.⁴⁰ Gelibolu'ya Batarya ve havan topları gönderilmiştir. Orgeneral İzzetin Çalışlar⁴¹,ın bu bataryalarla savaşta etkili rol oynadığı bilinmektedir.⁴² Çanakkale Muharebelerinin başarı ile sonuçlanması üzerine Macaristan Osmanlı'yı tebrik etmiştir. Çanakkale Cephesine basında ön planda tutmuşlardır. Bu mücadele Türk taraftarlarının Macar konsolosluklarında toplanmasına sebep olmuştur.⁴³

6. İmparatorların Şahsi Ziyaretleri

Dünya Savaşı sırasında Avusturya Macaristan İmparatoru, Osmanlı İmparatorluğu ile olumlu görüşmeler gerçekleştirmiştir. Avusturya Macaristan İmparatoru 1. Şarl ve eşi gecikmeli olarak 19 Mayıs 1918 günü Türkiye'ye gelmiştir.⁴⁴ İmparatorluğa geldiklerinde halkın ilgisi ile karşı karşıya kalmışlardır. İmparator 1. Şarl, ittifak devletlerindeki monarklardan farklı olarak cephelerde savaşmıştır. Bu halkın motivasyonunu yükseltmiştir. 5. Mehmed Reşat tarafından ittifakı pekiştirmek için imparatora Osmanlı Devlet Nişanı takdim edilmiştir. Savaş ortamının aksine gezi sırasında çeşitli balolar düzenlenmiş, ziyaretler yapılmıştır. Muhtemelen bu balolarla savaşın boğucu etkisini uzaklaştırmak amaçlanmıştır. Verilen davetlerde ve yemeklerdeki açılış konuşmalarında zafer havası hakimdir.

³⁷ Osman Yalçın, Türk Hava Gücü Kuruluşu, ilk seferleri ve yükselişi (1911-1950), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 188.

³⁸ Ogün Karabulut, Birinci Dünya Savaşında Türk Hava Kuvvetleri https://www.academia.edu/9201484/B%C4%B0R%C4%B0NC%C4%B0_D%C3%9CNYA_SAVA%C5%9EINDA_T%C3%9CRK_HAVA_KUVVETLER%C4%B0

³⁹ Bilge Karbi, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askeri Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar", Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, 2016, s. 197.

⁴⁰ Yücel Namal, Türk Kaynakları Işığında Türk-Macar İlişkileri (1923-1950), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 37.

⁴¹ İzzettin Çalışlar (1882-1951) Anafartalar Grubu Kurmay Başkanı'dır. Başarılarından dolayı Avusturya-Macaristan'a ait devlet nişanı almaya hak kazanmıştır.

⁴² Emre Saral, "Avusturyalı Savaş Muhabiri George Bittner'in Çanakkale Cephesi İzlenimleri" Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, 2015, s. 137.

⁴³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Fon Kodu, HR, SYS, 2322/74

⁴⁴ Mücahit Özçelik, "Avusturya-Macaristan İmparatoru'nun 1918 İstanbul Ziyaretinin Türk Basınına Yansımaları", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 27, 2012, s. 51-63.

7. 1. Dünya Savaşı Sonrası Olumlu İlişkiler

1919'da Türkler'in Milli Mücadele dönemi başlamıştır. Bu dönemde Macarların yaptığı desteğin yanı sıra Türkler'i örnek aldığı da görülmektedir.⁴⁵ Cumhuriyet döneminde Avusturya-Macaristan ordusunda görev alan askerlerin savaştaki katkılarına binaen verilen rütbe ve nişanlarını savaştan sonra uzun yıllar geçmesine rağmen istedikleri bilinmektedir. Avusturya'nın savaştaki tutumunu, askerlerini kahraman olarak göstermesi, dönemin tüm devletlerinde görülen psikolojik-tarihi bir savunmadır. Yenilen devletlerde görülen itibar kaybı veya devletin rejim değişimi bu savunmayı otomatik oluşturmuştur. Örnek gösterilen Raumd Kroff adlı askerinin nişanını istemesi 1. Dünya Savaşı'nın etkilerinin uzun süre geçmediğini ve Avusturya'yı sosyolojik olarak etkilediğini göstermektedir. Asker savaşa ülkesinin yenilmesine rağmen başarılarını unutmamıştır. Bu yüzden dönemin başbakanına başvurmuştur. Ayrıca bu durum yeni kurulan iki devletin yeni rejime alıştıklarını ve önceki dış ilişkilerini aynı şekilde devam ettirebildiklerini göstermektedir.

SONUÇ

Osmanlı ve Avusturya- Macaristan arasında gerçekleşen karşılıklı yardımlar sonucu savaşın ve yapılan anlaşmaların tek taraflı olmadığı anlaşılmaktadır. Cepheelerde güçlerini birleştirip eksiklerin tamamlandığı görülmektedir. Yoğun Alman baskısına rağmen Avusturya'nın Osmanlı ordusunu eğitmesi Türk komutanlara yeni bir bakış açısı yaratmış ve örnek olmuştur. Dönemin hükümdarlarının orduya karışmaması iki monark'ın aynı durumda olduğunu göstermektedir. Cephe'de birbirlerini desteklemelerine rağmen orduların çoğunlukla yenildiği görülmektedir. Böylece savaştaki avantajın sadece teçhizata bağlı olmadığı Avusturya üzerinden anlaşılmaktadır. İki İmparatorluğun da müttefik olduğu Almanya ile dönem dönem fikir ayrılıklarına düştükleri görülmektedir. Böylece bu İttifak'ın sağlam temeller üzerine oturtulmadığı anlaşılmaktadır. Karşılıklı yardımlar olsa da savaşta karar alan baskın tarafın Avusturya- Macaristan, Almanya ikilisi olduğu açıktır.

Osmanlı bulunduğu cephelerin coğrafyasını bilmesine rağmen komutanların planda anlaşamaması yüzünden zorluk çekmiştir. Enver Paşa'nın kararları dikkat çekse de müttefikler tarafından çekimser bir tavır sergilenmiştir. Avusturya'dan alınan mali yardımlar Osmanlı'yı toparlamadığı gibi Avusturya'yı da etkileyerek sarsmıştır. Basının savaş alanında hezimet olarak görülen olayları hükümdarların birbirlerine gönderdikleri devlet nişanlarını haber olarak kamuoyuna duyurması cephedeki yenilgileri bir nebze de olsa arka planda başarmıştır. Savaşta etkisini kaybeden imparatorluk otoritesi basın yoluyla yükseltilmeye çalışılmıştır. Sonuçta iki İmparatorluk da yıkılmış ve birbirlerinden öğrendikleri yöntemler baki kalmıştır.

⁴⁵ Müjdat Karagülmez, "Macarların Gözüyle Millî Mücadele ve Türk İmajı", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C.17, S.3, 2019, s. 493-518.

KAYNAKLAR

- Afyoncu Erhan, Sorularla Osmanlı İmparatorluğu, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2012.
- Akşin Sina, Kısa 20. Yüzyıl Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.
- Armaoğlu Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.
- Babüroğlu Naim, Çanakkale 1915 Almanların Büyük Tuzağı, Asi Kitap, İstanbul, 2017.
- Beğ Oruç, Oruç Beğ Tarihi Osmanlı Tarihi 1288-1502, Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014.
- Biçici Mehmet, “Hatıratlarla Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşına Girişi” Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014.
- Bostan M. Hanefi, “Said Halim Paşa” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 35. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Fon Kodu, HR, SYS.00171
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Fon Kodu, HR, SYS, 2322/74
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya: A4, Fon Kodu: 06.01.1957-00.00.0000 Yer No: 6.32.1
- Emecen Feridun, “Haçova Meydan Savaşı” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 14. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Eroğlu Hamza, Türk İnkılâp Tarihi, Savaş Yayınları, Ankara, 1990.
- Günaydın Meryem, “Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914” Gazi Akademik Bakış, C. 8, S. 15, 2014.
- İnalcık Halil, Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- İnan Kenan, “Fatih Sultan Mehmed İstanbul’un Fethi ve Etkileri”, Türkler Ansiklopedisi, C, 9. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Karagülmez Müjdat, “Macarların Gözüyle Millî Mücadele ve Türk İmajı”, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C.17, S.3, 2019.
- Karbi Bilge, “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi’ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 2016.
- Kaya Ali İrfan, “Osmanlı Belgeleri Işığında Tökeli İmre’nin Osmanlı Himayesindeki Mücadelesi ve Osmanlı Devletinden Sağlanan Parasal Yardımlar”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 62, Erzurum, 2018.
- Keskin Hakan, 1914-1918 Osmanlı/Avusturya- Macaristan İmparatorluğu İlişkileri, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

- Kolçak Özgür, “Vasvar Antlaşması” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 42. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Kutlu Sacit- Karbi Bilge, Birinci Dünya Savaşı’nda Müttefik Avusturya-Macaristan Tarafından Hazırlanan Osmanlı Askerî İstihbarat Dosyası”, Toplumsal Tarih, Aralık 2019.
- Namal Yücel, Türk Kaynakları Işığında Türk-Macar İlişkileri (1923 1950), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013,
- Ortak Şaban, “I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı ve Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler” Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S,56, Erzurum, 2016.
- Öğün Tuncay, “Sarıkamış Harekâtı” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, Ek- 2. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
- Özcan Abdülkadir, “Pasarofça Antlaşması” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 34. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Özçelik Mücahit, «Avusturya-Macaristan İmparatoru’nun 1918 İstanbul.» Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012
- Papp Sandor, “Zitvatorok Antlaşması” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C, 44. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Saral Emre, Türkiye-Macaristan İlişkileri (1920-1945), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2016.
- Saral Emre, “Avusturyalı Savaş Muhabiri George Bittner’in Çanakkale Cephesi İzlenimleri” Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 2015.
- Saral İ. Tosun, “Ordumuzda Dağ ve Kızaklı Keşşaf Sınıfı Nasıl Kuruldu”, Düşünce ve Tarih Aylık Tarih Dergisi, 2018.
- Saral İ. Tosun “Birinci Dünya Savaşı’nda Avusturya-Macaristan Havacılığı”, Düşünce ve Tarih Aylık Tarih Dergisi, 2016.
- Yalçın Osman, Türk Hava Gücü Kuruluşu, ilk seferleri ve yükselişi (1911-1950), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2017.
- <https://www.britannica.com/biography/Louis-II-king-of-Hungary-and-Bohemia> (E. Tarihi: 26 Ocak 2020)
- <http://canakkale.tubitak.gov.tr/?q=content/i-d%C3%BCnya-sava%C5%9F%C4%B1-ba%C5%9F%C4%B1yor-ve-osmanl%C4%B1-devleti-sava%C5%9F-giriyor>(E. Tarihi: 17 Aralık 2019)
- <https://www.wien.gv.at/tr/tarih/1848ekadar.htm> 9.01.2020

EKLER:

Ek 1: Belge 1 Avusturya Askeri Raumond Kroff'un 1957 tarihli mektubu⁴⁶

⁴⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya: A4, Fon Kodu: 06.01.1957-00.00.0000 Yer No: 6.32.1